

ŞAİR ÖZDEMİR İNCE’NİN YAZILARI VE YAZARLIĞI

Soner AKPINAR
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi

Bu çalışmada Özdemir İnce’nin dergi ve gazetelerde yayımlanan yazıları, tematik ve estetik açılarından bütün yönleriyle incelenmiştir.

Çalışmada öncelikle yazarın makale ve incelemelerini topladığı 18 kitabın tematik tasnifi yapılmıştır. İncelemenin asıl amacı Özdemir İnce’nin düzyazılarının yapılandırılma biçiminin ortaya konularak, yazıların epistemolojik, tematik ve estetik alt yapısının belirlenmesidir. Düzyazılarında ortaya konmak istenen düşüncenin organize edilme biçimi, yazarın yazım tekniklerinden yararlanma şekli ve öne çıkan temalar üzerinde durularak, yazarın yazılarına estetik değerini ne şekilde kazandırdığı tespit edilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER

Özdemir İnce, Özdemir İnce’nin Yazıları, Yazarlığı, Özdemir İnce’nin Yazılarının Üslûp Özellikleri

THE ARTICLES OF ÖZDEMİR İNCE

Soner AKPINAR
Eskişehir Osmangazi University,
Faculty of Art and Sciences

The study thematically and aesthetically analyzes Özdemir İnce's journal and newspaper articles. The research classifies thematically the 18 books that include the writer's works. The main goal of the study is to determine the epistemological, thematic and aesthetic substructure of the works through exploring İnce's way of structuring his prose. The research reveals how the writer develops aesthetic value by analyzing the organization of thought, use of writing techniques, and themes in his works.

KEYWORDS

Özdemir İnce, Özdemir İnce's Articles, His Authorship, Characteristics
Özdemir İnce's Style

1.GİRİŞ

Özdemir İnce'nin düzyazılarını "deneme" tanımının genişliğine sığınarak bu türün çatısı altında toplayabiliriz. Bu yazılar dergi ve gazete gibi farklı formatlara sahip süreli yayınlarda yayımlandığı için, hacim, dil ve konu bakımından farklı nitelikler taşımaktadır.

Tanım söz konusu olunca bir bakışta "deneme" dediğimiz bu yazıların pek çoğu bilimsel inceleme özellikleri de taşır. Bu tanımlamayı uygun bulmamızın sebebini yazarın üslûbunda arayabiliriz. Özdemir İnce, her ne kadar düzyazılarının deneme, eleştirel deneme sınıfına sokulmasına itiraz etse de aslında genel anlamda yazılarını bu sınıfa sokmak daha doğrudur. Kendisi bu yazıların bazılarının fıkra, bazılarının makale sınıfına sokulması gerektiğini belirtir. Genellikle yöntem ve bilgi eleştirisi yazdığını söyleyen yazar, bunları pedagojik yazılar olarak tanımlar. (İnce, 2005, 183).

Özdemir İnce'nin yazıları iki ana ekseninde şekillenmiştir: şiir ve siyaset. Şiiri konu aldığı yazılarda genel olarak Türk şiir eleştirisine kuramsal bir çerçeve, bilimsellik getirmek isterken; siyasi yazılarında, ülkemizde yaşadığımız toplumsal ve siyasal olayları evrensel nirengi noktalarını esas alarak değerlendirmeyi amaçlamıştır.

2. İNCE'NİN DENEME YAZARLIĞININ TÜRK EDEBİYATI İÇİNDEKİ YERİ

Edebiyatçı yönünün sağladığı estetik duyarlılığın yanında siyaseti, sanatı, ve bilimi yaşantısıyla kaynaştırmış bir aydın olması bakımından İnce'nin deneme ve gazete yazarlığı, Türk şiiri ve düşünsel yaşamı için son derece önemlidir. Öyle ki Memet Fuat onun yazarlığının önemini vurgulamak için şöyle söylemiştir: "Özdemir İnce şair olmasaydı da yalnızca üç deneme kitabı yayımlanmış olsaydı, nasıl değerlendirilirdi? Hiç kuşkusuz eleştiri dünyasında saygın bir yer edinirdi, başarılı bir eleştirmen olarak anılırdı."(Memet Fuat, 2001, 396).Yine bir başka yazısında da Cemal Süreya, Ahmet Oktay ve Enis Batur'la birlikte onun için "deneme de inceleme de yazsalar eleştirmen nitelikleri açık açık görülüyor" (Memet Fuat, 1996,110) diyerek onun yazılarının eleştiriye yakınlığı üzerinde durur. Metin Cengiz ise, Özdemir İnce'yi dünyanın şiir kuramının gelişmişlik düzeyini temel alan açıklayıcı yazılarıyla, bu alanda kuramsal yazılar yazan Berna Moran, Selahattin Hilav ve Murat Belge gibi üç dört değerli yazardan biri olarak görür. (Cengiz, 2005, 214). Özdemir İnce ise kendisini kurmaca niteliği olmayan düzyazı metinlerinde daha çok T.S.Eliot'un, Ezra Pound'un, Umberto Eco'nun, **Saptırılmış Vasiyetler**'in Kundera'sının, **Amerika Dersleri**'nin Italo Calvino'sunun, **Dua ve Kılıç**'in Adonis'inin oturduğu mahallenin gecekondu kesiminde otursa bile bir sakini olarak konumlandırır. (İnce, 2003c, 5-7).

3. YAZILARIN KİTAPLARDA TOPLANMASI

Özdemir İnce'nin yazılarının önce dergi ve gazetelerde yayımlandığı daha sonra konuları ve kapsamı göz önüne alınarak kitaplaştırıldığı görülmektedir. Bu noktada kitaplarda yer alan denemelerin konu bütünlüğüne ayrı bir önem verilmektedir. Bu denemeler ayrı tarihlerde farklı dergilerde yayımlanmış olsalar da o kitap içinde bir bütünün parçaları gibidirler ve bir yapı oluştururlar. Yazılarının kitap halinde toplanması aşamasında oldukça titiz davranan şair, bu yönüyle okuyucusunu yormaz. Tematik tasnif sayesinde okuyucu aradığı şeyi nerede, hangi kitapta bulabileceğini az çok bilir.

İnce'nin bugüne kadar yayımlanmış düzyazılarını topladığı 18 kitabı vardır. (Toplu basımlar değerlendirilmemiştir.) Bunları konuları bakımından çok net ayrımlar olmamakla birlikte şiir, edebiyat ve sanat üzerine olanlar; toplumsal ve politik olayları değerlendirenler olmak üzere iki ana grupta değerlendirebiliriz.

Kendi şiirini okuyacak okurlara “biçimsel ve içeriksel ipuçları vermek, eleştireceklere de mesleki katkıda bulunmak” (İnce, 2005, 124) için yazdığını söylediği **Şiir ve Gerçeklik**, **Tabula Rasa**, **Yazınsal Söylem Üzerine** ve **Şiirde Devrim** kitapları başlı başına şiiri problem edinmiş kitaplardır. Birbirinin devamı, tamamlayıcısı olan bu kitaplarda İnce'nin sanat, edebiyat ve şiirin kuramsal ve tarihi bilgisi üzerine yazıları toplanmıştır.

Bu kitaplarda İnce, şiirin ne olduğu sorusundan yola çıkarak, şiirle ilgili sorulara cevaplar arar. Şiirimizi bugüne getiren koşulları, dönemeçleri ve kilometre taşlarını, şiirimizin üstatlarını, dünya şiiri içinde, dünya şiiri ile karşılaştırmalı olarak ele alır. Şiirimizin zayıf ya da üstün taraflarını tespit eder ve dünya şiiri içindeki yerini belirlemeye çalışır.

Özellikle bu dört kitapta incelenen konunun uzmanlarının görüşlerini karşılaştırmak, bunları sentezlemek ve doğruyu aramak gibi bilimsel, akademik bir yöntem izlenmesi dikkati çeken bir durumdur. Özellikle yapısalcılık, dilbilim ve göstergebilim kuramlarından ve bu kuramların temsilcilerinin görüşlerinden fazlaca yararlandığını ve yeri geldiğinde bu kuramların kendisini incelediğini gördüğümüz İnce, bu kitaplardaki bilimsel duruşun bir heves olmadığını da “Ben ne bilimadamlığı heveslisiyim, ne de şu ya da bu bilim ya da ...cılık'ın yandaşım.” (İnce, 2002d, 7) şeklinde dile getirir.

Öncelikli amacının her zaman ve her yerde dikkat çektiği şekilde, şair ve yazar olmak olduğunu belirten İnce'nin, bu dört kitapta, şiir eleştirisine nesnellik kazandırma noktasında bilim adamlığı ve eleştirmen kimliğine bürünmesini, bu sahada gördüğü eksikliğe bağlamak doğru olacaktır. Bu bağlamda şiirleri içindeğilama **Yazınsal Söylem Üzerine** kitabı için söylediği ama bizim şiir sorunsalını ele alan düzyazıları için genelleştirebileceğimiz “(Bilgilendirme noktasında, S.A) Ahmet Mithatlaşmayı bir erdem sayarım” (İnce, 2002d, 11) sözünü çıkış noktası olarak alabiliriz.

Şiir ve Gerçeklik kitabının önsözündeki şu sözleri hem bu kitabın hem de diğer üç kitabın yazılış amaçlarını ortaya koymaktadır:

“Yazıların çoğu edebiyat ve şiirin yalnızca dilsel sorun olduğunu ileri süren ve bunların toplumsal tarihsel işlevlerine sırt çeviren bir anlayışın egemenlik kurma girişimleri karşısında birer itiraz kimliğindedir. Bu yazılar, yazınsal yapının dilsel yazınsal niteliğini, onun tarihsel ve toplumsal niteliklerinden ayırmayan bir anlayışın ürünüdür. Ülkemiz yazın ortamında nesnel ve bilimsel bir değerlendirme dizgesinin, eleştirinin başlıca dizgesi durumuna gelmesinden yanadır.” (İnce, 2001,7)

Bu kitabın uzun soluklu ve önemli yazılarından biri olan “İmge ve Serüvenleri” nde ise çağdaş şiirin imge kuramını oluşturmaya çalıştığını belirtir. (İnce, 2001, 44)

Bu yazılarda edebiyat tarihçilerinin, yazar ve şairlerin çok fazla kafa yorduğu ve tartışmalara giriştiği, “Şiirimizde Doğu ve Batı tesiri”, “Açıklık-Kapalılık”, “Anlam”, “Divan Şiiri”, “Halk Şiiri”, “Gelenekten yararlanma” gibi farklı konuları tarihsel süreç içine yerleştirerek, felsefi ve sosyolojik alt yapılarını göz önünde bulundurarak, bilimselliğin sınırlarından çıkmadan ele alır.

Özellikle önce **Varlık** dergisinde (910-914, Temmuz-Kasım 1983) yayımlanan ve daha sonra **Şiir ve Gerçeklik** kitabına giren “İmge ve Serüvenleri” ile yine bu kitapta yer alan “Şiirsel Gerçek ve Boyutları”, “Şiir ve Gerçeklik”, “Dil ve Anlam” gibi yazılar, şiir estetiğini tam bir bilimsellikte ele alan, kuramsal yazılardır.

Adını andığımız bu dört kitaptan başka yine **Mevsimsiz Yazılar** da İnce’nin şiiri problem ettiği kitaplardan biridir. **Adam Sanat, Radikal Kitap, Hürriyet Gösteri** ve **Varlık** gibi farklı dergilerde yayımlanmış yazıların bir araya getirildiği bu kitapta İnce, yukarıdaki dört kitaptan farklı olarak, kuramsal bazı bilgilerin dışında daha çok şiirimizin modernizm, gelenek gibi, tartışmalara açık konularına yer vermiş, Türk şiirinde yanlış gördüğü bazı uygulama ve gelişmeleri uyarmak, düzeltmek istemiştir.

Şiire, kitaplarının tamamına yakınında az ya da çok değinen İnce’nin bu konuyu doğrudan ele almayı hedefleyen bir diğer kitabı **Ne Altın Ne Gümüş**’tür. Bu kitap İnce’yle sanat, edebiyat ve şiir üzerine 1960’tan 2002’ye kadar, çeşitli süreli yayınlarda yapılmış röportajları, söyleşileri içerir. İnce’nin hayatı ile ilgili pek çok bilginin de yer aldığı bu söyleşiler, şiir tarihimizi aydınlatmak noktasında tanıklıklar taşır.

1991’de yayımlanan **Söz ve Yazı** ve 2004 yılında yayımlanan, çoğunluğunu **Adam Sanat** ve **Hürriyet Gösteri**’de yayımlanan yazıların oluşturduğu, şairin son kitaplarından biri olan **Isırganın Faydaları**’nda, İnce’nin şiir ve şiir tarihinin yanında, toplumsal ve siyasi yapı içinde sanata, felsefi ve sosyolojik yaklaşımlarını buluruz. Ancak bu kitaplar sadece şiirle ilgilenen

bağımsız kitaplar değildir. Yazarın yaşam deneyimlerini, gezi izlenimlerini, politik ve siyasi olaylar karşısında yaşadıklarını ve hissettiklerini de içerir.

Gördüğünü Kitaba Yaz ise İnce'nin **Yarın** ve **Adam Sanat** gibi birkaç dergide yayımlanmış yazılarının dışında çoğunluğu **Hürriyet Gösteri** dergisi ve **Hürriyet** gazetesinde yayımlanmış, adeta beyin jimnastiği yaptığı yazılardan oluşur. Bu yazılarda, farklı mekânlardan, nesnelere, olaylardan hissettiklerini; bunların onda yarattığı etkilerin yansımalarını buluruz.

Dinozorca, Tarih Bağışlamaz, Yaşamın Cumhuriyet, Çile Törenleri, Bu Ne Biçim Memleket, Yedi Canlı Cumhuriyet, Pazar Yazıları kitapları ise İnce'nin toplumsal ve siyasi olayları aydın ve gazeteci kimliği ile ele aldığı kitaplardır. Zaten kendisi de bu kitaplardaki yazılarda edebiyatçıdan çok gazeteciye yakın olduğunu belirtir. (İnce, 2005, 184)

4. DÜZYAZILARININ VE ŞİİRİNİN KARŞILIKLI ETKİLEŞİMİ

Denemelerinin, çevirilerinin -pek çok edebiyat araştırmacısının ortak kanaati olarak-, İnce'nin şiirine açılım sağladığı ve bu şiirin poetikasını oluşturduğu bir gerçektir. Bu bakımdan Özdemir İnce'yi ve şiirini doğru anlamak için düzyazılarını ve şiirlerini birbirinden ayırmamak gerekir. "Deneme yazarken, şiir üzerine düşünüyorum, sonra düşündüklerimi, bulgularımı kendi şiirime uyguluyorum...Düzyazı yazmasaydım şiirim soluksuz kalıp boğulurdu." (İnce, 2002b, 142)

Düzyazılarının birçoğu onun şiirini üzerine kurduğu düzlemin oluşturulmasını ve savunmasını içerir. Şiirlerinin haklılığını -kuramsal bilgidен yoksun Türk şiir ortamının buna gereği olduğuna inandığı için- düzyazıları ile ortaya koymaya çalışır.¹ Bu asla şiirlerini düzyazılarında açıklamış ya da savunmuştur şeklinde algılanmamalıdır. O sadece, böyle bir şiir kurmasının nedenlerini ve gereklerini çağdaş şiirle sınıyarak vermeye çalışmıştır. Kendisi de durumu şöyle ifade etmiştir: "Şiirimle düzyazı olarak söylediklerimi hiçbir zaman birbirine karıştırmadım." (İnce, 2003a, 289)

Ergin Koparan onun düzyazılarının şiirlerinden ayrılmazlığına, bunlara, "şiir çevirisini" de ekleyerek, üçünün "bir orkestrasyon bütünlüğü" oluşturduğu tanımlamasıyla işaret eder. (Koparan, 1996, 5).

Düzyazı yazmasının amacını ise kendisi şu şekilde açıklar:

"Özdemir İnce'yi bir tamirci bir yüklenici olarak da tanımlayabiliriz. Yazdığım şiirin bir kurama gereksinimi vardı. Yani bir şiirsel söylem kuramına. Bu kuram benim şiir yazdığım Türkçe ortamında yoktu. Kuram, kuramlar olmazsa, yoksa, eleştirme ve değerlendirme sistemleri de kurulamaz. Kendini eleştirmen sanan herkes,

¹ Özdemir İnce, bu düşüncesini 30 Ekim 2004'te, Mersin'deki görüşmemiz sırasında dile getirmiştir.

kendi beğenisini kuram haline getirir. Kuramın olmadığı yerde sadece beğeni bir felakettir.” (İnce, 2002b, 142)

Bir şair için şiir yazmak varoluşsal bir sorundur ve kuşkusuz onu en çok mutlu eden şey şiir yazmak, yazacağı şiirlerin altyapısını oluşturacak kaynakları okumak, genel anlamda edebiyatla iç içe olmaktır. Böyle düşünüldüğünde bir şair için başka şeylerle uğraşmak vakit kaybı ve zulümdür. Şiirden koparak kuramsal yazılar yazmak zorunda kalmasının nedenlerini ve bu kopuşun onda bıraktığı psikolojiyi şöyle belirler:

“Ben, yaşadığımız XX.yüzyıl sonlarına doğru Fransa’da, İngiltere’de, Almanya’da, Amerika’da ne yapıyorsa, Türkiye’de de yapılması gerektiğine inandığım için ve bunu da kimse yapmadığı için, ben şiir dünyamdan koparak, bunları yapmak zorunda kalıyorum.” (İnce 2003a, 195)

Kuramsal düz yazılar yazmasının temel nedenini kendi şiirinin savunulması olarak belirlediğini gördüğümüz İnce’nin, yanlış çeviriler yoluyla Türk şiirinin içine düşürüldüğü olumsuz ortama duyduğu tepkisi de bu yazıların yazılma nedenleri arasındadır. Dolayısıyla bu yazılarda kendisinin de belirttiği üzere tamircilik, düzeltmenlik sıfatları ortaya çıkar. Özellikle yukarıda bahsettiğimiz dört kitabı yazmaya iten şey eksikliklerin giderilmesi, aksaklıkların düzeltilmesidir. Ayrıca bu kitaplarla evrensel şiirin kaynaklarını göstermeye çalıştığını da belirtir. (İnce 2002a, 144) “Bir çağın şiirinin doğru değerlendirilebilmesi için, alımlayıcı kitlenin ve değerlendirme yapacak kişilerin doğru ve tanımı ortak kavramlarla düşünmesi gerekir. Düzyazılarının epeycesini bu amaçla, onarım ve doğrultma amacıyla yazılmıştır.” (İnce 2005, 183)

Buradan da anlaşılacağı üzere İnce’nin Türk şiir eleştirisine bir güvensizliği vardır. Eleştirimizin bilimsel veriler ışığında ve nesnel yapıldığından kuşkuludur. Bu durumsa onu, nesnel eleştirinin gelişmesini sağlayacak ortak bir dizge yaratmaya zorlamıştır. Böylelikle sağlıklı, -kullanmayı çok sevdiği bir tabirle- “karakuş”likten uzak bir eleştiri sistemi oluşturulabilecektir.

5. TOPLUMSAL VE SİYASİ İÇERİKLİ YAZILARI

Onun, toplumsal konuları ele aldığı yazılar ister dergilerdekiler olsun ister günlük gazetelerde yayımlananlar olsun bir bütünlük arz eder. Aralarında hacimsel farklılık dışında üslup ve yaklaşım olarak bir ayrım söz konusu değildir. Bu yüzden bu tür yazılarını birlikte değerlendirmek daha uygundur.

Sanat, edebiyat ve özellikle şiirle ilgili yazılarında yukarıda aktardığımız şekilde tamircilik sıfatı taşıyan İnce, aslında aynı tavrı toplumsal, siyasi olay ve olguları ele alan yazılarında da sürdürür. Sanat ve şiir dünyasında giriştiği tamire, toplumsal hayatta da devam eder. Sanat ve şiirde kriter modern sanat ölçüleri iken, burada ise tarih ve evrensel değerlerdir. Pozitivist ve rasyonalist olmaya ve kalmaya önemle dikkat eden İnce, düzyazılarında

kişisel beğeni ve zevklerin yansıması olan öznel yorumlardan ısrarla kaçınmış, değerlendirmelerini belirli kriterlere göre yapmaya çalışmıştır.

İlker Demirel'in İnce'nin **Çile Törenleri** kitabındaki yazılar için yaptığı tanımlamayı, onun tüm yazılarına genelleyebiliriz:

“Günümüzdeki gazetelerin köşe yazarlarının yazdıklarıyla uzaktan yakından ilgisi yok bu kitaptakilerin. Hem öyle ordan buradan toparlanıp da sırtına hava olsun diye ‘deneme’ yapıştırılmışlardan da değil. Bu yazılar, bir edebiyatçının, bir aydının, gerçek bir denemecinin ve her şeyden önce bir şairin kaleminden çıkmış ayakları yere basan, arkasında derin bir bilgi birikimi ve deneyim taşıyan, yazar sorumluluğunun bilincinde olan biri tarafından kaleme alınmış yazılar.” (Demirel, 1996, 6)

Yazın hayatında uzun yılları geride bıraktıktan sonra Özdemir İnce, dergilerdeki yazıları dolayısı ile gazete dünyasının da dikkatini çekmiştir. 26 Ocak 1995'ten itibaren **Yeni Yüzyıl** gazetesinde “Tersi ve Yüzü” başlığında köşe yazıları yazmaya başlayan yazar, **Hürriyet** gazetesi genel yayın yönetmeni Ertuğrul Özkök'ün 1999 Nisan'ında gazetede yazması için İnce'ye yaptığı teklifinin ardından bu gazetede yazmaya başlamıştır. İnce'nin, halen **Hürriyet** gazetesinde haftanın dört-beş günü yazıları yayımlanmaktadır.

Gazete yazarlığı onun yazarlık serüvenine yeni açılımlar da getirmiştir. Klasik anlamda köşe yazarı olduğunu kabul etmeyen İnce, yazılarının “bir edebiyatadamının denemeleri, fıkra ve makaleleri” olarak tanımlanmasından yanadır. (İnce, 2003a, 353) Gazete yazarı olarak kendisini “Camus, Sartre, Nizan” türünde bir gazeteci olarak görür. (İnce, 2004a, 205) “Yani dinazor sayılabilecek, demode bir yazarım.” (İnce, 2005, 184) İnce kendisi ile bu yazarların çizgilerindeki benzerliği “çağına tanık olma, çağından sorumlu olma” genel tavrında bulur (İnce, 2003a, 290).

Özdemir İnce, toplumsal sorunları ele aldığı pek çok gazete yazısında yukarıda da belirttiğimiz üzere, güncelden yola çıkarak genel yorumlara ulaşır. Güncelin de sonsuz içinde bir yer teşkil ettiği öngörüsünden hareketle onun, tarih ve genel içindeki yerini tespit eder. Bu bakımdan onun, günceli konu alan yazıları güncelin rüzgârında kaybolup gitmez. Yıllar sonra da okunacak olsa, yine o günün şartlarına ait bir şeyler barındırır içinde. Çünkü o tarihe tanıklık etmek ister ve bu yönüyle eleştiriyi çok seven bir vakanüvist gibidir.

Gazete yazarlarının çoğunlukla günlük olayları yine o günün şartları içinde ele almasının karşısında İnce, olguya tarihsel, sosyolojik alt yapısına inerek yaklaşır. Onu yaratan nedenler üzerinde durur; yurt ve dünya tarihindeki geçmiş benzer örneklerle kıyaslayarak, ilişkilendirerek kendi felsefi bağlamı içinde değerlendirir. İnce'nin şiir ve kendi şiiri için yaptığı “Bir ozan, bir sanatçı için güncelin tehlikeli yanı, onun kabuğunu kıramamak, onu sürekli olanın içindeki yerine oturtamamaktır...Güncel

olanda sürekli olanı yakalamalıyız” (İnce, 2003a, 60) tespitini ve ilkesini düzyazıları için de genelleleyebiliriz. Örneğin bir yazısında “Tanıdığımız, bildiğimiz ‘bir’ demokratın öldürülmesini, bir demokratın, ‘bir insanın’ öldürülmesine dönüştürebilmeliyiz yapıtımızda; böylece güncel bir olay, evrensellik, genellik, toplumsallık, süreklilik kazanır.” (İnce, 2003a, 60) derken kastettiği şey bizim anlatmaya çalıştığımız gerçeğe tam olara işaret etmektedir.

Sefa Kaplan, İnce’nin gazeteciliğini şu şekilde tanımlar:

“O da klasik anlamıyla bir Jön Türk’tür Jön Türk olmasına; ama Osmanlı aydınlarının aksine, memleketi Batı’ya şikayet etmek yerine, Batı’ya karşı memleketi, daha net bir ifadeyle ‘resmi ideolojiyi’ savunmaktadır sürekli. İnce’nin, bu anlamda kendisini konumlandırma biçimi, kimilerine ‘dehşet verici’ gelse de, netice itibarıyla doğru bildiğini dile getirme dürüstlüğü’nün doğal bir uzantısıdır... İnce’nin yazılarında pek çoklarının üzerinde bir palyaço kıyafeti gibi duran malumatfuruşluktan eser yoktur.” (Kaplan, 2005, 205-206)

İnce’nin gazete yazılarında teknik anlamda, Marksizm’in ona verdiği sistemli düşünme ve yazma becerisi, bakış açısı olarak ise Atatürk milliyetçiliği ilk bakışta kendisini belli eder. Hemen her yazısında ulusal değerler ve çıkarlar çerçevesinden hareketle konularını ele alır. Ancak bu hiçbir zaman hamasi bir nitelik taşımaz. Bu yazılar ülkesini seven ve onu modern dünyanın içinde görmek isteyen bir yazarın yazılarıdır. Bu bakımdan en çok üzerine gittiği kitle de doğal olarak çağdaşlaşmaya aymazlıkla direniş içinde olanlardır.

6. DÜZYAZILARINDA ÜSLÛP

İnce’nin düzyazılarındaki üslup ile 1973’te yayımlanan şiir kitabı **Siyasetnâme** ve sonrasında toplumsal duyarlılıkla yazdığı şiirlerdeki üslup arasında büyük bir benzerlik vardır. Bu şiirlerde toplum hayatındaki aksaklıklara, tarihsel süreci içinde din ve kültür boyutlarını da ekleyerek, mistik, görünmez bir kahraman gibi savaş açan İnce, düzyazılarında da halkı aydınlatmaya ve onları rasyonalizmin, pozitivistizmin sınırlarına çekmeye devam eder. Akli ve çağdaşlığı önceler.

İnce’nin düzyazıları sorunları gören ve bu sorunları dert edinen ve bunlara karşı halkını uarmayı vazife bilen bir aydınının öğütleridir. Bu nedenle düzyazılarında didaktizm hakimiyet kurmuştur. Özdemir İnce, düzyazılarındaki bu didaktik tutumun kısa süreli öğretmenlik deneyiminden kaynaklanabileceğini düşünür. (İnce, 2003a, 290) Erdal Doğan ise, didaktik yanı ve hata kabullenmeyen tavrı dolayısıyla onu kasabayı düzene sokmaya çalışan “kahraman şerif”e benzetir. (Doğan, 2002, 20)

Didaktik söylemle birlikte İnce’de dikkati çeken ikinci önemli tutum muhalifliktir. Sanatın ve insanın gelişimini kurulu olan yanlışa karşı

çıkarmakta bulduğunu bildiğimiz İnce'nin, düzyazılarında genel bir muhalif hava vardır. Olumluyu söylemekten çekinmez ama yazılarında olumsuzla daha çok yer verir. Genel olarak yazılarının, bilhassa gazete yazılarının çıkış noktası yaşanan olumsuz bir gelişmedir. Yine şiirlerinden de bildiğimiz üzere “tarihi tersinden okuma” metodu da İnce'nin muhalif yanını kuvvetlendiren bir metottur. O olayların gerisindeki niyeti ve görünenin ardındaki görünmeyen gerçeğini aramaya çalışır. Ona göre eğer bir muhalif yanınız yoksa, zaten böyle bir gerçeği arama çabanız da olmayacaktır.

Muhalifliği konusunda kendisini şöyle konumlandırır:

“Ben genellikle ‘hayır’ diyen bir yazarım. Ağzımdan ya da kaleminden doksan dokuz kez hayır çıkarsa, ancak bir kez ‘evet’ çıkar...Önyargılara, kör inançlara, basmakalıp düşüncelere, sıgıllıklara, sıradanlıklara, müritliğe ve şeyhliğe, bütün dokunulmazlıklara ‘hayır’! Ama ölüme karşı güneşin her sabah doğduğunu ve hayatın güzel olduğunu hiçbir zaman unutmadan, karamsarlığa, kötümserliğe, umutsuzluğa kapılmadan ‘hayır’! Ama ‘adalet’ ve ‘adil olmak’a gözü kapalı ‘evet’! Demokrasi ve insan haklarını savunarak içeren ve içererek savunan adaletle ‘evet!’” (İnce, 2005, 184)

Kahraman şeriflik, didaktiklik ve muhaliflik İnce'nin üslûbunun çok zaman sertleşmesine yol açar. Haksızlığa, yanlışlığa ve en çok aymazlığa tahammülsüzlüğü, çok zaman yazılarına hakim olan tatlı-sert havayı daha da sertleştirir: “...meclis kürsüsünden mahalle kahvesi ağzıyla konuşan içişleri bakanı, gazete köşelerinde yarı tanrı edalarıyla düşüncelerini açıklayan analarının karnında bile haklı olan *bendememişiydimci* dönme gazeteci yazmanlar” (İnce, 1994, 10)

Hata kabul etmeyen yapısı ve sözlerin, değerlendirmelerin, yapılan işlerin bilimsel bir zeminde olması gerektiği arzusu ve gerek sanat gerekse siyaset yazılarında bazen lafını esirgemeyen sert bir üslûp kullanması bazı polemikler de doğurmuştur. Vedat Günyol, Mehmet Doğan, Enis Batur, Hilmi Yavuz gibi isimlerle olanlar ilk dikkati çekenlerdir. Hilmi Yavuz’la “geleneğe” üzerine, Enis Batur’la “metinlerarası ilişki” üzerine tartışmaları, bu konuların daha iyi anlaşılması noktasında şiir kamuoyuna faydalı olmuş, edebiyat tarihimiz için önemli ve zamanlarında oldukça ses getirmiş polemiklerdir.

İnce'nin hemen göze çarpan bu muhalifliğini doğal karşıladığını gördüğümüz Sefa Kaplan, onun yazılarını değerli kılan nitelikleri başka yerlerde arar:

“İtirazlarının, tezlerinin ya da antitezlerinin doğru olup olmaması değildir önemli olan. Önemli olan, altına imza attığı yazıları savunurken satırlarının arasına özenle yerleştirdiği entelektüel kimliği ve kimliğin yazılarına kazandırdığı edebi lezzetlerdir.” (Kaplan, 2005, 206)

İnce'nin yazarlığı, sıradan bir köşe yazarının herhangi bir konuyu ele almasından çok farklıdır. O, yazılarında, şairliğinden ödünç aldığı ahengi, dil ustalığını kullanır. Ne kuru, bilimsel bir söyleyiş ne de senli benli bir ifade, sohbet havasında ama ciddiyetten uzaklaşmama vardır. Bu tarzda, okuyucuyu sarmalina alıveren, kendine çeken, metinle özdeşleşmesini sağlayacak bir eda vardır. Çünkü akıcı bir dil kullanmaktadır ve bu dil okuyucuyu yormamaktadır. Bu dil okuyucunun her gün konuştuğu yazdığı dildir. Tıpkı bir şiir gibi, -o kadar yoğun olmasa da- gerektiğinde benzetmelerle, eğretilmelerle, atasözleri ve deyimlerle süslenmiştir. Bir edebiyat adamının kaleminden çıktığı bellidir.

Peki Özdemir İnce bu dili nasıl sağlamakta, ne gibi teknikler kullanmaktadır?

İnce'nin düzyazılarında dikkati çeken üslup özelliklerinden birisi humor'dur (sense of humour). Dünyanın önde gelen ve sevilen pek çok yazarında rastladığımız, nüktedanlık da diyebileceğimiz bu ince mizahlı söyleyiş, İnce'nin yazarlığında önemli bir yer tutar. Amacı güldürmek değildir; fakat yarı sezinlenebilen bir alayla, inceden inceye dokundurarak, hafif bir tebessüm doğurur. Ara ara, okuyucuyu konudan uzaklaştırmadan yaratılan bu tebessümler, okuyucuyu kavrar ve onun metnin içine daha da girmesini sağlar. Dilindeki okuyucuyu sıkmayan akıcılığın nedenlerinden birisi budur. Bu yönüyle İlker Demirel, İnce'yi Tahsin Yücel, Melih Cevdet ve Hilmi Yavuz gibi denemecilerle benzer bulur. (Demirel, 1996, 6-7) Konu ve teknikleri bakımından büyük farklar olmakla birlikte, edebiyatımızda Nurullah Ataç, Salah Bırsel, Memet Fuat gibi isimleri de bu çizgide görürüz.

İnce'deki humor'u birkaç örnekle göstermek yerinde olacaktır: "Yöntemsiz eleştirmen bir kuşak amigosuna, eleştiri metni karakuşu bir muskaya, yazar ve şair de 'bayram çocuğu' ile 'şamar oğlanı' arasında bir yaratığa dönüşür." (İnce, 2001, 11), " 'Anasına bak kızını al' der gibi, 'Diline bak ozanı seç!' diyebiliriz." (İnce, 2001, 46) "postmodern olarak vaftiz edilmek" (İnce, 2002d, 91), "şair elmalı pasta pişirmişse, çevirmen okura lahmacun yedirmemeli." (İnce, 2003a, 182) ve Türk şiirinde sapmaların yanlış kullanılmasının kötü sonuçlara vardığını belirtmek için "Don Çikardy Domaldy, Refik Koralttan, Opiçinsky" (İnce, 2002d, 27) gibi jargonları örnek vermesini bu üslup içinde değerlendirebiliriz.

Söylediğimiz sohbet havası ve humor duygusu en ciddi yazılarında bile -oran bakımından düşük olsa da- karşımıza çıkar. Örneğin imge konusuna bilimsel ve estetik açıdan bakmaya çalıştığı "İmge ve Serüvenleri" makalesinde "İmgenin de bilgi taşıyıcısı olduğunu söyleyeceğiz. Ama sırası gelince", "Literature and Criticism gibi, *The Criticism of Poetry* gibi kitaplara bayılıyorum" (İnce, 2001, 2) "Tema ya da konu kavramlarını eskimiş ve belirsiz bulan dilbilimciler isterse bize kızsınlar: Eski deyimler sayesinde cümle anlaşılabilirlik kazandı." (İnce, 2002d, 59) vb. günlük konuşma diline daha yakın, samimi, okuyucu ile aradaki duvarları ortadan kaldıran

ifadelere rastlarız. Böylelikle anlaşılması okuyucuyu yoran konular bile heyecanla takip edilebilmektedir.

Düzyazılarını akıcı kılan bir diğer özellik de onun şair yanının yazılarına yansımalarıdır. Mecaz, imge ve eğretilmelerle şiirin söyleyiş olanaklarını düzyazıya taşır. Uzun bir cümleyle, paragrafla anlatılabilecek bir durumun içinden bu olanakları kullanarak çıkarır. Örneğin Cemal Süreya'nın imge dünyasının sonsuzluğunu, sınırsızlığını belirtmek için "kıyısız imgelem" (İnce, 2002a, 134) metaforuyla anlamı konsantre eder. İkinci Yeni'nin Türk şiiri içindeki yeri ve bu anlayışı devam ettirmek isteyenlerin tutumunu, "İkinci Yeni, yakın akrabaları sahip çıkmadığı için, ölüsü belediye tarafından kaldırılan, ama mirası yenilen bir garip akrabadır." (İnce, 2003a, 34) şeklinde; sözcük ve anlam ilişkisi için, "Sözcükler sözlüklerde, rakının rakı şişesindeki duruşuyla dururlar, tehlikesizdirler." (İnce, 1996, 123) gibi algorilerle aktarması yazılarına bir ahenk ve sıcaklık getirir.

Yazılarını kolay okunur ve anlaşılır kılan özelliklerden birisi de sık sık somutlamalara başvurmasıdır. Bu sayede İnce, okuyucunun imgelemine harekete geçirir ve zinde tutar. Çağrışımlar aracılığıyla, alımlamayı kolaylaştırır. Hepimizin günlük yaşamımızda kullandığımız benzetmeleri, deyimleri, atasözlerini, yaşadığımız, kanıksadığımız ve farkında olmadan ortak kullanıma dönüştürdüğümüz olayları kendi metnini kuvvetlendirmek noktasında kullanır. Bunları çarpıcı olan şu örneklerle açıklayabiliriz:

Yapısalcı eleştirinin, eleştiri işini ne denli titiz yaptığını belirtmek için "Tıpkı bir ceset ve ipuçlarından yola çıkarak cinayetin 'fail'ini, cinayetin nedenlerini ve ortamını araştıran dedektifler gibi." (İnce, 2002b, 68) şeklinde bir somutlamaya gider. Edebiyatın özveri isteyen bir uğraş olduğunu belirtmek için, "Edebiyatta ve sanatta 'Babamın adı Hıdır, elimden gelen budur' formülü geçerli değildir, olmaması gerekir" (İnce, 1994, 85) yine aynı konuyla ilgili " 'Armut piş ağzıma düş'çü ya da 'el bilmemnesiyle gerdek'çi tembeler okurlar." (İnce, 1994, 131); Genç şairlerin gelenekten yararlanmasının ne demek olduğunu; "Bir Eskişehirli Ankara'ya gitmek için Mavi Tren'e ya da otobüse Eskişehir'den biner; söz konusu Eskişehirli Ankara'ya gitmek için trene ya da otobüse İstanbul'dan binerse, bu davranışı anormal karşılanabilir. Ama yazınsal trene bulunduğunuz istasyondan binemezsiniz: Sıradan Eskişehirli için anormal olan davranış, yazınsal Eskişehirli için normal, dahası zorunlu bir davranıştır." (İnce, 1994, 86); Şiirde biçim ve içerik tartışmasının yersizliğini vurgulamak içinse "Şiirde su-testi ilişkisi yoktur. Testiye su doldurur gibi şiir yazamazsınız, yazmamanız gerekir. Çünkü testi 'biçim', su da 'içerik' değildir. Şiirin içeriği kendi testisini yapan sudur..." (İnce, 2002b, 49); Şairin yaptığı işin ana niteliğini açıklarken, "Şairin şiir üreten organı, bir otomobil aküsüne benzeyen beynidir. Duygu da düşünce de oradadır. Tıpkı akü gibi boşaldıkça, boşalırken dolması gerekir... Bizde ne yazık ki işler tersinedir: şairlerin çoğu gençliklerinde yazdıklarının küçük faizleriyle yaşarlar. Yaşamış oldukları boşa gider, çünkü yaşamamışlardır; aküleri boş olduğu için şiirin motorunu çalıştıramazlar ve şiirleri durmadan

patinaj yapar.” (İnce, 2002b, 72-75) gibi somutlamalarla, mizah duygusu ve humoru da katarak anlatıma canlılık getirir. Bunlara pek çok örnek eklemek mümkündür. Çünkü İnce’nin yazarlığında bu tutum geniş bir yer tutar.

Somutlamaya yakın olarak anlamsal zenginlik yaratmak için sıkça kullandığı metotlardan birisi de örneklemedir. İnce’nin örneklemedeki farklılığı, örnekler arasındaki zaman ve mekân farklılıklarını ortadan kaldırarak onların tipik özelliklerini alması ve bunlar arasında bağdaştırmalara gitmesinde yatar. Yaptığı örneklemler sıradan değildir. Pek çok alana hakim bilgi donanımı ve entelektüel kimliği sayesinde seçtiği örnekler de o konuyla ilgili arketipler, konuyla özdeşleşmiş kitaplar, tarihten benzer olaylar vb.dir. Örneğin yasaların ve dinlerin adaletsizliği tezi üzerine yazdığı “Hammurabi Yasası’na Karşı Paul Nizan’ın Fesat’ı” (İnce, 1996, 66) başlıklı yazısında Hammurabi Yasası, **Tevrat**’taki Habil ile Kabil Vakası ve Paul Nizan’ın **Fesat** romanı gibi aralarında yüzlerce yıl olan ve farklı dizgelerde yazılmış metinleri ortak bir amaç için aynı dizge içinde kullanabilmiştir.

Anlamı kuvvetlendirmek, az sözle çok şey söylemek için kullandığı tekniklerden birisi de yeni kelimeler türetmesidir. Şiirde sıkça rastladığımız bu tekniği İnce, düzyazılarında da yine mizah duygusu ile süsleyerek kullanır. Göze çarpan örnekler olarak şunları gösterebiliriz: Levendât ile suhtevât’tan türettiği “Lumpendât” (İnce, 1996, 94), İstanbul’un gün geçtikçe çirkinleşen yönüne gönderme yapan “Pistanbul” (İnce, 1994, 67), eleştiri amacını belirtme noktasında kendini tanımlamak için “cehaletsavar” (İnce, 2002b, 137) gibi kelimeler türetmiştir.

Anlatılan konuya atmosfer yaratmak için farklı teknikler de kullandığı olur. Örneğin klasik bir namus anlayışına sahip bir adamın içinde bulunduğu sosyo-kültürel ortamı hissettirebilmek için, kendisini o adamla özdeşleştirir ve onun ağzından sanal bir sokak ağzı konuşması yapar: “Bizimkinin *bağyanı* hiçbir zaman ortalıkta görünmez, evdedir, çünkü bizimki müthiş kiskanç ve mutaassıptır (*Allâama*)” (İnce, 1996, 118). Buradan da anlaşılacağı gibi zaman zaman tahkiye tekniklerinden de yararlanır.

7. SONUÇ

Özdemir İnce, çok yönlü kültür adamı olma özelliğini, engin kültürel birikimini, konu zenginliği, çeşitliği olarak düzyazılarına yansıtmıştır. Şiiri konu edinen yazılarında daha çok Türk şiirinde nesnel bir eleştiri sisteminin kurulması için çaba harcayan yazar; toplumsal ve siyasi konuları işleyen yazılarında ise, çağının çağdaşı, Cumhuriyeti her yönüyle özümsemiş, bilimi öncü edinmiş aydın bireylerin oluşturduğu bir toplum arzusunda olmuştur. Olay ve olgulara her zaman nesnel bir bakış açısıyla yaklaşmaya çalışmış, eleştirilerini kişisel beğeniler ve izlenimlerden uzak tutarak evrensel ölçütler üzerinden yapmıştır. Yukarıdaki örneklerle de pekiştirdiğimiz üzere yazılarında çeşitli teknikler denemiş ve bunlar sayesinde okuyucuyu sıkmayan bir anlatım seviyesine ulaşabilmiştir.

KAYNAKÇA

- Cengiz, Metin.** (2005). *Edebiyatın Gizli Tarihi, Mevsimsiz Bir Şair: Özdemir İnce*, (Haz: Celâl Soycan), İstanbul: Dünya Kitapları.
- Demirel, İlker.** (1996). “Bir Dinozorun Çileleri”, *Cumhuriyet Kitap*, (22).
- Doğan, Erdal.** (2002). “Türk Edebiyatı Topallıyor” (Özdemir İnce ile söyleşi), *Radikal Kitap*, 4 Ekim.
- İnce, Özdemir.** (1991). *Söz ve Yazı*, İstanbul: Telos Yayıncılık.
- İnce, Özdemir.** (1993). *Dinozorca*, İstanbul: Telos Yayıncılık.
- (İnce, Özdemir.** 1994). *Tarih Bağışlamaz*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- İnce, Özdemir.** (1995). *Çile Törenleri*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- İnce, Özdemir.** (1996). *Bu Ne Biçim Memleket*, , İstanbul: Telos Yayıncılık
- İnce, Özdemir.** (1999). *Yaşasın Cumhuriyet*, İstanbul: Telos Yayıncılık.
- İnce, Özdemir.** (2000). *Şiirde Devrim*, İstanbul: Adam Yayınları.
- İnce, Özdemir.** (2001). *Şiir ve Gerçeklik*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnce, Özdemir.** (2002a). *Tabula Rasa*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnce, Özdemir.** (2002b). *Mevsimsiz Yazılar*, İstanbul: Doğan Kitap.
- İnce, Özdemir.** (2002c). *Gördüğünü Kitaba Yaz*, İstanbul: Doğan Kitap.
- İnce, Özdemir.** (2002d). *Yazınsal Söylem Üzerine*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnce, Özdemir.** (2002e). *Pazar Yazıları*, İstanbul: Gendaş Yayınları.
- İnce, Özdemir.** (2003a). *Ne Altın Ne Gümüş*, İstanbul: Doğan Kitap .
- İnce, Özdemir.** (2003b). *Tersi/Yüzü*, İstanbul: Gendaş Yayınları.
- İnce, Özdemir.** (2003c). *Denemezsen Deneme*, *Hürriyet Gösteri*, (251).
- İnce, Özdemir.** (2004a). *Yedi Canlı Cumhuriyet*, İstanbul: Cumhuriyet Kitap.
- İnce, Özdemir.** (2004b). *Isırganın Faydaları*, İstanbul: Dünya Kitapları.
- İnce, Özdemir.** (2004c). *100 Pazar Yazısı*, İstanbul: Ümit Yayıncılık.
- İnce, Özdemir.** (2005). *Mevsimsiz Bir Şair: Özdemir İnce*, Haz: Celâl

Soycan, İstanbul: Dünya Kitapları.

Kaplan, Sefa. (2005). Özdemir İnce'nin Gazeteciliği ya da Bâbü'li'de Gazeteci Eksikliği-İnce'nin Gazeteciliği, *Mevsimsiz Bir Şair: Özdemir İnce*, (Haz: Celâl Soycan), İstanbul: Dünya Kitapları.

Koparan, Ergin. (1996). "Söz Toplumunda Bir Yazısal Kültür Adamı", *Cumhuriyet Kitap*, 22 Ağustos.

Memet Fuat. (1996). *Türk Eleştiri Tarihi- Özgünlük Avı*, İstanbul:YKY.

Memet Fuat. (2001). *Aydınlar Sözlüğü*, (Özdemir İnce Maddesi), İstanbul: Adam Yayınları.

